

ישיבות המליאה

שנת התשס"ג

הישיבה המאתיים שישים ושמונה (רסח)

ביום כ"ט במרחשוון התשס"ג (4 בנובמבר 2002) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, משה אזר, אילן אלדר, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), אהרן דותן, אבי הורביץ, יעקב זוסמן, אבנר טריינין, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ, שמא יהודה פרידמן, גד בן-עמי צרפתי, שמעון שרביט;

החברים-היועצים שולמית אליצור, יוחנן ברויאר, דוד שלשיר, אהרן ממון, יוסף עופר, משה פלורנטיין, אלישע קימרון, מנחם קיסטר; המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, איילת בצלאל, רוגיית גדיש, קרן דובנוב, ברק דן, צביה זמירי, מלכה זמלי, רחל סליג; מזכירת הוועדה למינוח טכנולוגי בחיפה צילה טוביאנה. אורח: יו"ר הוועדה למונחי טכנולוגיית המידע במכון התקנים אמנון שפירא.

סדר היום: א. בחירת נשיא-כבוד לאקדמיה

ב. הרצאת דוד שלשיר "גלגולי משמעות של צב"

ג. אישור הרוויזיה לפרקים אחדים במונחי טכנולוגיית המידע

ד. מונחים שונים

ה. ענייני דקדוק: נסוג; זג

ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. בחירת נשיא-כבוד לאקדמיה

מ' בר-אשר: אני מתכבד לפתוח את ישיבת המליאה הראשונה לשנת התשס"ג. בימים הקרובים ימלאו לאד' בן-חיים 95 שנה, ולרגל האירוע אני מביא לפני המליאה הצעה מיוחדת של האד' בלאו ושלי לבחור באד' בן-חיים נשיא-כבוד של האקדמיה. יום הולדתו של בן-חיים יצוין גם בערב שיערכו לכבודו החוגים ללשון העברית של האוניברסיטאות השונות בארץ.

אפשרה פה אחד ההצעה לבחור בפרופ' זאב בן-חיים לנשיא-כבוד של האקדמיה.

ב. הרצאת דוד טלשיר "גלגולי משמעות של צב"

[הערת העורך: נוסח מורחב של ההרצאה התפרסם כמאמר "הצב, החרדון והקרפדה" בלשונו סה, ג-ד (התשס"ג), עמ' 351-373].

ג. אישור הרוויזיה לפרקים אחדים במונחי טכנולוגיית המידע

מ' בר-אשר: מדובר בפרקים שכבר אושרו בעבר במליאה - פרקים 1, 4, 5, 6, 9, 14, 18, 23 - אבל חלק ממונחיהם שונה במהדורה השנייה. הוועד המשותף לוועד המינוח ולוועד הדקדוק דן בשינויים ואישר אותם, ועתה הם מובאים לאישור המליאה.

ר' גדיש: אני מבקשת להסב את תשומת הלב לאחד השינויים ולהוסיף שני תיקונים שאינם לפניכם כדי שהכול יתאשר כמקשה אחת. ראשית, שימו לב שבפרק 1 המונח compatibility הוא תְּאִימוֹת ולא כבעבר מְתִישְׁבוֹת. שנית, החלופות העבריות ל-simulation ול-emulation הן רק הַדְמִיָּה וְחֻקוּי, ולא סִימּוּלַצְיָה וְאִמוּלַצְיָה. עוד אוסיף כי הוחלט שלא לשנות את המונח העברי ל-speller, והוא יישאר בּוֹדֵק אִיּוֹת, אִיִּית.

מ' בר-אשר: לא הגיעה אלינו כל השגה על המונחים. באין משיגים השינויים מתאשרים בזאת.

אושרו השינויים לפרקים 1, 4, 5, 6, 9, 14, 18, 23 של מונחי טכנולוגיית המידע.

ד. מונחים שונים

הודעת הוועד המשותף לוועד המינוח ולוועד הדקדוק

1. תימוכין / גיבוי - backing
המליאה מתבקשת להחליט אם לאשר את המונח גְּבּוּי גם ל-backing, ואם כן - אם לאשר את גְּבּוּי לצד תְּמוּכִין.

רקע

החלטת האקדמיה משנת תשי"ד בדיון במילים בשימוש כללי (ישיבה לט; זיכרונות האקדמיה ז-ח, עמ' 170):

תמוכין - backing (כגון נתן תימוכין, יש לו תימוכין; נפסל הביטוי "גיבוי", המשמש בהוראת תמיכה מוסרית).

בשנת תשנ"ד קבעה ועדת הדקדוק שאין פסול בצורה גבוי; בעקבות זאת החליט הוועד המשותף לקבעה תמורת backup בתחום המחשב.

במונחי שוק ההון והבנקאות שאושרו במליאת האקדמיה (א' בשבט תשס"ב) נתקבל המונח נִיר לְרֵךְ מְגָּה - backed security. בהודעה למליאה צוין במפורש שמדובר בשינוי החלטה קודמת ולפיה backing - תימוכין; גיבוי - רק backup.

2. מְרֻשָּׁת - רשת תקשורת כלל-עולמית (internet)

המונח מְרֻשָּׁת הוא הצעת צה"ל למונח עברי לאינטרנט (כמונח כללי). ההצעה נדונה בוועדה לטכנולוגיית המידע שבמכון התקנים. מדובר בשם כללי לרשת תקשורת כלל-עולמית לצד השם הפרטי אינטרנט.

לדברי נציג צה"ל רס"ן ניר מן, הצורך במונח עברי התעורר בצה"ל בקשר לכמה מערכות (מדובר הן בדברים מסווגים בדרגת הסיווג הגבוהה ביותר הן בעניינים שאינם מסווגים כלל). המונח הכללי נחוץ כדי להבחין בין רשת האינטרנט כשם פרטי ובין רשתות מסוגה כשם כללי. ההצעה מְרֻשָּׁת משקלה כמשקל מְרֻשָּׁת. היא גזורה מן רֶשֶׁת ומזכירה גם תְּשָׁתִית. הוועד המשותף החליט לאמץ את ההצעה מְרֻשָּׁת.

3. שמות במשקלי הבינוני

הוועד המשותף מציע לקבוע את השמות האלה:

מְקָפִיא (במקום מְקָפָא [כימיה, תשמ"ה])

מְפֻלָּסֶת (במקום מְפֻלָּסָה [הנדסת דרכים, תש"ן])

מְחוּרָר (במקום מְקָב [ספרנות, תשל"ו ועוד])

מְחֻדָּד (במקום מְחֻדָּד [סרטוט תשל"ד, טכניקה תש"ו]).

רקע

השמות הללו באים במונחי האקדמיה במשקלי המכשירים, ואילו בציבור הם רווחים בצורת בינוני.

מילה אחת שהובאה לפני הוועד המשותף הוחלט שלא לשנות: מְקָסָה (הנדסת דרכים, תש"ן) - לעומת מְכָסָח.

בנוגע למְקָב נאמר כי הצורה מְנָקָב משמשת לציון הכלי שבידי הכרטיסן ודומיו (אם כי לפי מילונים אחדים גם כלי זה שמו מְקָב; לפי מילון אבן-שושן וכנראה גם לפי מאגר המונחים - מְקָבִים).

בעניין מְחֻדָּד - בדיון עלתה טענה נגד השינוי המוצע והיא שהצורה מְחֻדָּד נלמדת שנים רבות. בעניין מקפא-מקפא נאמר שמוטב ללכת בדרכו של המְקָרָר, היינו לנקוט את צורת הבינוני.

4. הַתְּפֻלָּה / הַמְתָּקָה

הוחלט לקיים את שני המונחים הַתְּפֻלָּה וְהַמְתָּקָה זה לצד זה (וכן המונחים הנגזרים, כגון מים מותפלים, מים מומתקים).

רקע

הנתונים במאגר המונחים של האקדמיה סותרים:

הַמְתָּקָה מִיָּם [הכשרתם של מי הים לשתייה ולחשקיה. "התפלח", "תפלול" נפסלו ואין

להשתמש בהם בהוראה זו]. החלטה זו התקבלה באקדמיה בשנת תשי"ד (ישיבה לו; זיכרונות האקדמיה ז-ח, עמ' 138). ואולם במונחים שהתפרסמו לפני כחמש עשרה שנים נקבעו צורות גזרות מן השורש תפ"ל:

מִתְפַּל [מתןן התפלה] - demineralizer (מונחי כימיה כללית, תשמ"ה)
 מִים מְתַפְּלִים - desalinated water, desalted water (מונחי שיתוך, תשמ"ה).

5. מִצַּת - plug

הוחלט לקבוע את הצורה מִצַּת כצורה התקנית.

רקע

שתי צורות משמשות: מִצַּת ומִצַּת (הכלי להצתת סיגריות או להבערת אש בכיריים הוא מִצַּת). הצורה מִצַּת מתאימה למשקל המכשירים, כגון מִגְב (ההגייה המקובלת בציבור: מִגְב).

במאגר המונחים:

lighter	מִצַּת	רתכות (תשי"ד)
lighter	מִצַּת	כימיה כללית (תשמ"ה)
ignitor	מִצַּת [בשפופרת מיישרת]	קשר ואלקטרוניקה (תשי"ל)
spark plug	נֵר הַצֵּתָה, מִצַּת	מכונית (תשט"ו)
plug wrench	מִפְתָּח לְנֵרוֹת, מִפְתָּח לְמִצַּתִּים	מכונית (תשט"ו)
cigar lighter	מִצַּת	מכונית (תשט"ו)

במילונים:

ההווה: מִצַּת - התקן הצתה במנוע (פלאג); התקן הצתה במוקש וכד'; מִצַּת - רווח במקום מִצַּת.

רב-מילים: מִצַּת (ההגייה המקובלת: מִצַּת) - (1) התקן להבערת התערובת של דלק ואוויר במנוע שרפה פנימית על ידי ניצוץ חשמל (פלאג); (2) [נשק] התקן מכני, כימי או חשמלי הגורם להצתה; מטען המכיל חומר מחיר שרפה והמשמש להפעלת מטענים של חומר נפץ.

6. קוֹנְטִי, קוֹנְטִי, מְקוֹנְטִי - quantize, quantization, quantized

הוחלט להמליץ על גזירת שורש מן קוֹנְטִי, וממנו ייגזרו המונחים: קוֹנְטִי, קוֹנְטִי, מְקוֹנְטִי.

רקע

המונח נדון בישיבת המליאה רלח (טבת תשנ"ח) לצד המונח quantification, שכן לשניהם ניתן במונחי האקדמיה מונח עברי הגזור מן פְּמָה או מן פְּמוֹת [במונחי האקדמיה: quantization = פְּמוֹת, קוֹנְטִיזַצְיָה [חלוקה ליחידות בדידות] (גאודזיה תשנ"ג); פְּמוֹי (קשר ואלקטרוניקה, תשי"ל)].

המליאה החליטה שהמונח פְּמוֹת יתרגם את quantification. בדיון במליאה עלה שהשורש כמ"ת או כמ"י אינו מתאים ל־quantization, והוחלט אפוא להחזיר את המונח לעיונה של ועדה מקצועית או לוועד המשותף. בדיון בוועד המשותף אמר האד' טריינין שאין להתעלם מקיומה של המילה קוֹנְטִי; בפזיקה משתמשים בקוֹנְטִיט, מְקוֹנְטִיט וכדומה. מדובר בחלוקה למנות, היינו ליחידות קיימות מראש. הוצע ללכת בעקבות השימוש הקיים אך לשנות משורש מחומש לשורש מרובע: קוֹנְטִיט, קוֹנְטִיט. א' טריינין קיבל עליו לבדוק את ההצעה עם אנשי מקצוע, והבדיקה העלתה שההצעה נראית בעיניהם.

לאישור המליאה

7. ישום, הֶחֱלָה - application

הוחלט להוסיף לצד ישום גם הֶחֱלָה - application.

רקע: בשנת תשמ"ד במסגרת הדיון במילים בשימוש כללי החליטה האקדמיה שלא לעמוד עוד על הֶחֱלָה כחלופה התקנית ל-application ולאשר את המילה ישום. התוצאה היא שהמילה הֶחֱלָה אינה נזכרת כלל בנוסח ההחלטה, ובאה רק ברשימת מונחים במנחל ציבורי משנת תש"ך.

8. מְעוֹנֵץ - קרון נייד

הוחלט להותיר על כנו את מְעוֹנֵץ במשמעות קרון נייד.

רקע: בשנת תשמ"א נקבע המונח מְעוֹנֵץ תמורת caravan כמילה בשימוש כללי. בתשנ"א - בדיון במונחי הנדסת דרכים ותחבורה - נדון המונח caravan שוב, והפעם נקבע קָרָן (אגב, באותה עת החל לשמש בתקשורת מְגוֹרָן לעניין זה). המזכירות המדעית ביקשה את הכרעת הוועד המשותף בשאלה אם פירוש ההחלטות שיש להבדיל בין מְעוֹנֵץ (קרון נייד) ובין קרון (נייח) או שהמונח מְעוֹנֵץ מבוטל.

דיווח

9. גלובליזציה

הוועד המשותף החליט להסיר בשלב זה את המונח גלובליזציה מסדר היום. רקע: המונח נדון בעבר (כסלו תשס"א) בוועד המשותף במסגרת מונחים אחדים מטעם הוועדה למונחי סוציולוגיה. בשיבה הועלו הצעות מהצעות שונות: תְּעָלוּם, הַתְּעוֹלְמוֹת, עוֹלְמוֹת, עלמנות, עלמום, שעלום; שחלוד, אחלוד; כידור. בין היתר נומקה החשיבות של מונח עברי בצורך בפועל ובשם תואר שייגזרו מן השם שייקבע. שום הצעה לא זכתה בהסכמה רחבה.

בדיון החוזר בוועד המשותף הוסכם שמדובר במונח כללי שאינו נוגע רק או בעיקר לסוציולוגיה.

10. shuttle

המונח הובא למליאה במסגרת מונחי התחבורה. הצעת ועדת התחבורה שִׁבְנוֹץ נדחתה במליאה. גם ההצעה הקודמת נֶעָנְד לא התקבלה בעין טובה. המונח חזר אפוא לוועד המשותף. בדיון בוועד המשותף עלו כמה הצעות חדשות, ובהן שִׁבְנוֹץ, מוֹבִילִית, לְשׁוֹב או לְשִׁבְתָּ, אך לא נפלה הכרעה. המונח יועלה לדיון כאשר יובאו לאישור מונחי תחבורה.

מ' בר-אשר: כמה וכמה עניינים מובאים לפנינו לדיון. אני מציע להתרכז תחילה בשניים הראשונים: גְּבוּי או תְּמוּכִין ל-backing ומְרֻשָּׁת ל-internet.

ר' גדיש: מפעם לפעם מוגשות לוועד המשותף - ואחר כך למליאה - שאלות על מונחים מטעם המזכירות המדעית ולא מאחת הוועדות המקצועיות. זאת בעקבות העבודה על מאגר המונחים של האקדמיה, עבודה המגלה סתירות פנימיות ובעיות אחרות. כך גם הפעם.

נבצר מן האד' בן-חיים לבוא לכאן, והוא ביקש להעביר את התנגדותו לאישור המונח גיבוי. לדבריו אין בעברית למילה גב המשמעות 'תמיכה', אלא רק 'החלק האחורי או העליון בגוף', ומכאן המילה גיבוב, כלומר שעורמים זה על גבי זה. בעת ההחלטה שקבעה תימוכין ושללה את גיבוי היו כל העובדות ידועות, והן לא השתנו. הוא גם ביקש להזכיר שהשורש גב"י משמש בעברית במשמעות שונה לחלוטין.

א' דותן: הדיון במילה גיבוי התנהל בתחילת שנות השישים, עת שימשי מזכיר הוועדה למילים בשימוש כללי. עיקר ההתנגדות למונח בא מצד הדקדוק: השם גב שורשו גב"ב, ולכן צריך המונח להיות גיבוב ולא גיבוי. אז עדיין לא היה ברור מה יעלה בגורל המונח ואם תגבר יד האקדמיה ותיקלט החלופה המוצעת תימוכין. מאז הסירה ועדת הדקדוק את המכשול הדקדוקי, וגם למעלה מארבעים שנות שימוש הולך וגובר אומרות את דברן. אי אפשר להתעלם מן המציאות, ומאחר שגם המונח תימוכין משמש, אני מציע לקבוע גיבוי לצד תימוכין.

א' אלדר: על סמך מה ניתן היתר לצורה גיבוי, כלומר למעבר מגזרת הכפולים לגזרת ל"י וליצירת שורש תנייני?

מ' בראשר: כבר בלשון חכמים נמצא מעבר בין גזרות, כגון להוביר אדמת פור. למעשה בעניין שלפנינו אין בלבול בין פועלי גב"י מקוריים במשמעות 'דרישה וקבלת כסף' לפועלי גב"י תנייניים במשמעות to back, משום שגביית כסף מוגבלת לבניינים קל ונפעל, ואילו הפועל גָּבָה שנוצר בעקבות גָּבִי הוא באופן טבעי בבניין פיעל.

ע' אורנן: לעתים קרובות מתייחסים לשמות מגזרת הכפולים כאל שמות דר-עיצוריים, ודרכה של הלשון להוסיף עיצור שלישי לשורשים דר-עיצוריים בבואה ליצור מהם פעלים. אחת התוספות הנפוצות היא ל' הפועל יו"ד. אפילו מן היסוד החדר-עיצורי זה נוצרה בלשון הביניים זהות – על ידי הפיכת אם הקריאה ה"א לעיצור – וממנה היום זהוי, זָהָה בהוספת הרכיב השלישי יו"ד. כך לימדנו בן-חיים. המעבר לשורש גב"י מן השם גָּב הוא לא רק חוקי אלא אף טבעי.

מ' בראשר: ובל נשכח את עתוי ומסוי שאושרו לפני שנתיים.

ר' גדיש: היום ועדת הדקדוק מקפידה פחות בסוגיית המעבר של שורשים בין גזרות. בעבר נדחה המונח תוֹכְנָה בשל המעבר מן השורש ב"ן לשורש התנייני יכ"ג, ונקבע תחתיו המונח פוֹנְנִית. ספק אם היום הוא היה נדחה.

א' דותן: יש לי שאלה על המונח המוצע מְרַשֶּׁת. מאחר שאינטרנט מינו זכר, מדוע לא נקבע מְרַשֶּׁת?

א' שפירא: אינטרנט הוא מונח כפול-משמעות: גם סוג הטכנולוגיה וגם שם פרטי של אחד היישומים של אותה טכנולוגיה. למשל, לצד רשת האינטרנט שכולנו מכירים – Internet באות רִישית – שהיא השם הפרטי, יש לצבא רשת פרטית שלו, והתעורר הצורך בשם כללי לטכנולוגיה. צה"ל פנה אלינו והציע את המונח מְרַשֶּׁת, וכך Internet הוא למעשה מרשתת אינטרנט. באנגלית אין לטכנולוגיה מונח מיוחד ומדברים שם על global network.

מ' זמלי: בפרק 35 של מונחי הוועדה לטכנולוגיית המידע – פרק שעוד לא הגיע

לאישור המליאה – יש עוד שני מונחים הקשורים במרשתת: מרשתת-פנים (intranet) ומרשתת-חוץ (extranet).

י' עופר: אם אני מבין נכון, מרשתת אמורה להחליף בהקשר שלנו את המילה רשת.

מ' פלורנטין: אם מרשתת אמורה לרשת את המונח המקובל, הידוע והבין-לאומי אינטרנט, אני חושש שמאמצינו יהיו לשווא. מרשתת לא תוכל לו.

ע' אורנן: מדובר ברשת מסוג מיוחד, וההצעה מרשתת נראית לי טובה ומתאימה. אם תוריש את אינטרנט – ימים יגידו.

י' ברויאר: כבר היו דברים מעולם, כבר קרה שנקלטה החלופה העברית למונח שרווח ופשט בכל ישראל.

א' דותן: אינני משוכנע שצריך מונח חדש ושאינן די במילה המשמשת רשת.

מ' אזר: עלינו לצאת מנקודת ההנחה שציבור כלשהו – במקרה שלנו המערכת הצבאית – צריכה מונח נוסף על אינטרנט ושונה מרשת. זאת בקשתם, והשאלה העומדת לפתחנו איננה אם הם זקוקים למונח חדש, אלא אם לקבל את בקשתם או לא.

א' דותן: האם ההבחנה בין מרשתת למושג הפרטי אינטרנט תובן בציבור?

ד' טלשיר: גם אם לא, ושני המושגים יתערבבו, אינני חושב שהעברית תצא נפסדת אם את מקום המושג הפרטי אינטרנט תירש המילה מרשתת.

י' בן-טולילה: כדי להביע את הרעיון של 'רשת מחשבים' אפשר לחשוב על מילה כעין מְחַרְשֶׁת – מחשב ורשת.

מ' בר-אשר: אין מקום להצעות חדשות במליאה. נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד שתי החלופות גבוי, תְּמוּכִין – פה אחד

הוחלט: גבוי, תְּמוּכִין (backing).

בעד מְרֻשֶׁת – 14

נגד – 0

הוחלט: מְרֻשֶׁת (internet).

מ' בראשור: אנחנו עוברים לדיון בשמות אחדים של כלים ומכשירים שלפי האקדמיה היו עד כה במשקלים מְפַעֵל, מְפַעֵלָה, וההצעה כעת היא לשקול אותם במשקלי הבינוני, כמו מְקַרְר, מְאָרָר.

ש' שרביט: על פי מה נבחרו ארבע המילים האלה?

ר' גדיש: לא אספנו אותן בצורה שיטתית. אלה מילים שהציבור חוזר ושואל עליהן. אמת, אפשר לחשוב על עוד מילים, כמו מְחַשֵּׁב, מְנַהֵץ, שחלקים בציבור אומרים אותן במשקל בינוני. אבל חשבנו שגם בלי דיון עקרוני וממצה וגם בלי להכין רשימת שמות מלאה, אפשר להכריע בארבעת השמות האלה. אם הכול אומרים מְקַפֵּיא ואם אין סיבה מספקת להשאיר את המְקַפֵּא בעינו, מדוע לא להחליט כבר כעת על מְקַפֵּיא? עם זאת יש הבדל בין שני השמות הראשונים לשניים האחרונים. המילים מְקַפֵּא ומְפַלְטָה אינן קיימות למעשה. איש לא שמע עליהן. על מְקַב ומְחַדָּד לפחות שמעו, ויש גם המשתמשים בהן.

ד' טלשיר: בכל זאת עדיף בעיניי לאסוף את כל המילים ולקיים דיון עקרוני מלדון במילים בודדות.

ע' אורנן: עומס רב מוטל על הבינוני בעברית. תפקידים רבים לו, ולא בכדי קבעו שושנה בהט ז"ל וד"ר מרדכי מישור יבל"א את הבינוני לצורת היסוד במילון ההווה, פרי עטם, ונימוקיהם עמם. מדוע נבוא להכביד על הבינוני אף יותר? מְקַפֵּיא הוא צורת ההווה בפועל, והוא גם שם תואר. נוח ששם המכשיר יהיה דווקא מְקַפֵּא. פעולה פסולה היא מצד האקדמיה לבטל מילים עבריות קיימות.

מ' בראשור: אבל אין קושי שהבינוני ישמש גם שם מכשיר, ואין לפסלו מאחד משימושיו. אין לכפות על העברית החדשה חדרגוניות ולשקול את כל המכשירים בשני משקלים. הדבר נוגד את תולדות העברית. על כן יפה עשתה האקדמיה שְׁנַפְּת איננו האיש המווסת אלא המכשיר המווסת.

ע' אורנן: מדוע נואשה האקדמיה מן המילים שקבעה? דברים משתנים. אני אוהב לצטט מידיעה שמצאתי ב"הפועל הצעיר" משנת 1906 או 1907 ש"המיטינג של פועלי האינדוסטריה האגרית יתקיים הערב". עינינו הרואות – כל המילים הלועזיות הוחלפו בעבריות. מְחַדָּד ודומיהם עוד יכולים לגבור. אינני רואה סיבה מספקת שלא לדבוק במ.

ר' גדיש: לא דומה העברית של תחילת המאה העשרים לזו של תחילת המאה העשרים ואחת מבחינת מספר דובריה ויכולת ההשפעה עליה.

מ' פלורנטין: אין לפסול את הבינוני מלשמש שם מכשיר. המציאות מוכיחה שהציבור מסתדר היטב עם העומס המוטל על הבינוני: מקפיאים במקפיא ומחדדים במחדד, ואין

כל בעיה. לדעתי אפשר לקיים את שתי הצורות זו לצד זו: **מְקַפֵּיא**, **מְקַפֵּא**; **מְחַדֵּד**, **מְחַדֵּד** וכן הלאה.

מ' זמלי: לא נכון לקחת שתיים-שלוש מילים ולשנות אותן לפי הנוהג בציבור. אפשר לחנך לומר **מְחַדֵּד**, במיוחד שהמילה שקולה במשקל כל כך רווח למכשירים, ואין במקרים בודדים כמו **וְסַת** או **קוֹלְפֵן** כדי לשנות את התמונה הכללית. נכון, יש גם מכשירים דוגמת **מְעַרְבֵל**, **מְחַלֵּל** ו**מְאֵיד** במשקל בינוני, אבל ברוב רובם של המקרים הייתה בעיה כלשהי לשקול אותם במשקל **מְפַעֵל**. זאת ועוד, לצד **מְחַדֵּד** יש גם **מְחַדֵּה**. צמד זה כמוהו כצמדים **מְקַדֵּחַ** ו**מְקַדְּחָה**, **מְמַדֵּד** ו**מְמַדְּדָה**; מחוץ לאקדמיה יש לצד **מְבַרְג** גם **מְבַרְגָּה**. בצמדים כאלה במשקל **מְפַעֵל** מצוין המכשיר הפשוט, ובמשקל **מְפַעֵלָה** – מכונה או מכשיר משוכלל יותר. אם **מְחַדֵּד** יהיה **לְמְחַדֵּד** יופר האיזון. כדאי אפוא שה**מְחַדֵּד** לא ישונה.

שונה עניין **המְקַפֵּא**. האקדמיה קבעה זאת פעם אחת ובמילון נידח, מילון הכימיה, ואין איש יודע על כך. גם מכון התקנים, המקפיד להישמע לאקדמיה, לא ידע על הקביעה, ובכל תקניו יש מקפיא. יתרה מזו, דומה מקפיא למקרר. שושנה בהט ז"ל נהגה להשיב לשאלה 'מדוע **מְקַרְר** ולא **מְקַרֵּר**? שב**מְגַהֵץ** מגהצים, **בְּמַבְרַג** מברגים – ולצורך העניין **בְּמְחַדֵּד** מחדדים – אבל המקרר עושה את הפעולה בעצמו. גם המקפיא הוא עושה הפעולה, והשינוי כאן נכון.

א' דותן: משקל **מְפַעֵל** מעיקרו איננו משקל כלי מלאכה, לא בלשון המקרא ואף לא בלשון חכמים. אמנם בלשון ימינו יש נטייה להשתמש בו לכלים, אבל אין זה בבחינת חובה. אם כן מדוע נהפוך את הציבור לטועים אם אפשר להכשיר צורות הכשרות לכל הדעות?

א' טריינין: מתן היתר לצורות מקובלות שאינן פוגעות באשיות העברית במאומה יפחית את רגשות האשם שיש לציבור הקטן המעוניין לדבר על פי האקדמיה ואינו מצליח.

א' אלדר: קודם כול הערה היסטורית. במילונים הראשונים של ועד הלשון ושל האקדמיה רב חלקן של צורות הבינוני לציון מכשירים. לעתים אף אין לדעת אם מדובר בפועל הפעולה או במכשיר, ולכן לפעמים מצוין בסוגריים **מכ'**, כלומר מכשיר. עם השנים הלך וגבר חלקם של המשקלים המתייחדים למכשירים, עד שנוצרה תחושה לשונית – שאינה מוצדקת מבחינה היסטורית – שהמכשיר חייב להישקל במשקל המיוחד למכשירים. תחושה זו היא שהנחתה את חברי הוועדה למונחי כימיה לקבוע **מְקַפֵּא**. ייתכן שמלכתחילה לא היה **מְקַפֵּא** צריך להתקבל בוועדה ובאקדמיה, אבל כעת עלינו להחליט אם לתקן את עצמנו. כאמור בלשון ימינו נמצא נטייה ליחד למכשירים משקלים שיבדילו בינם ובין עושי הפעולה. זאת נטייה ברוכה, והיא נועדה להקל על הציבור, אבל במציאות ימצאו מקרים שאינם עולים בקנה אחד עם נטייה זו. הואיל ואין קדושה יתרה במשקל **מְפַעֵל**, אין לדעתי שום בעיה לשנות במקרה זה את החלטתנו. גם בנימוק העקרוני שאל לה לאקדמיה לשנות מדי עשרים שנה את החלטותיה על פי טעמו של הקהל, לא הייתי מתחשב כאן. רצוי לשמור נימוק זה למקרים שבהם אנחנו

מתבקשים לאשר שגיאיות שרווחות בציבור, כמו במקרה של גיבוי. נכון שבדיעבד נמצאו תירוצים והצדקות להכשרת הצורה הלא-דקדוקית גיבוי, אבל לא כך ראוי לעשות. במקרה של מקפּיא ודומיו אין שום שגיאיה. שתי הצורות כשרות, ואם אחת מהן אינה משמשת, אפשר להחליפה.

י' יהלום: בדור האחרון יש נטייה לקבוע צורות מפעל לשמות מכשירים וליצור הבחנה בין האדם למכשיר. ההבחנה טובה, מדוע לחזור ממנה? ישבו אנשים בוועדות, חשבו, דנו והחליטו מה שהחליטו. אני חושב שצריך לדבוק בהחלטות הוועדות ולא לעשות צחוק מעצמנו ומאותו ציבור קטן המשתדל בכל מאודו לשמוע בקולנו. כל המשנה ידו על התחתונה, ואין סיבה מספקת לשנות.

גב"ע צרפתי: אם יש מילים שרבים שואלים עליהן, סימן שרב בהן הספק. ואם כך, עלינו לדבוק בהחלטותינו ולהשיב על פיהן ולא לפי הרווח בציבור. אם באים לקבוע מונח חדש, כדאי להאזין למה שנוהג בציבור. אבל אם כבר קבענו דבר מה, והוא איננו בבחינת שטות גמורה, צריך לעמוד מאחוריו.

א' ממן: אינני מכיר אדם שאומר מקפּא או מפלסה ולא שמעתי כדבר הזה מעולם. מאחר שאין במציאות מקפּא ומפלסה, אני מוכן בקלות לתמוך במקפּיא ובמפלסת. את שינוי מחדד יש לשקול בכובד ראש. אשר למחורר, אינני בא להתווכח עם הסבורים שצריך לשנות את מקב, אבל לפי תחושתי מחורר היא מילה וולגרית, וכדאי לחשוב על חלופה מעודנת יותר.

הצבעה

בעד מקפּיא - 18
 בעד מקפּא - 5
 בעד מקפּיא, מקפּא - 3

בעד מפלסת - 15
 בעד מפלסה - 4
 בעד מפלסת, מפלסה - 1

בעד מחורר - 11
 בעד מקב - 6
 בעד מחורר, מקב - 2

בעד מחדד - 14
 בעד מחדד - 7

הוחלט: מקפּיא (במקום מקפּא), מפלסת (במקום מפלסה), מחורר (במקום מקב), מחדד (במקום מחדד)

מ' בר-אשר: נפנה כעת אל שלושת המונחים התפלה או המתקה, מצת, קונוט. בראשון מוצע לקיים זה בצד זה את המונחים התפלה והמתקה. בתחילה נקבע באקדמיה המתקת מי ים ולא התפלה, וזאת בעקבות האמור בספר שמות על המים במדבר: "ויורהו ה' עץ וישלף אל המים וימתקו המים". אולם ברבות השנים התמוססה ההחלטה, ונקבעו מים מותפלים והמתקן מתפל.

ק' כ"ץ: התפלה נראית לי טובה מהמתקה, שהרי במציאות אין מכניסים למים סוכר, אלא לוקחים מים מלוחים, מוציאים מהם את המלח והופכים אותם לתפלים.

א' דותן: הייתי מזכיר הוועדה שפסלה לפני למעלה מארבעים שנה את ההצעה התפלה. הנימוק אז היה שתפל הוא חסר טעם, והרעיון איננו להפוך מי ים למים תפלים, כלומר למים חסרי טעם, אלא למים טובים לשתייה, המכונים בעברית מים מתוקים. ביתניים עברו ארבעים שנה, ומים מותפלים אינם מים תפלים אלא מים טובים. לכן אפשר להכשיר את התפלה, שהתקבלה בציבור.

א' שפירא: מים מותפלים אינם מים מתוקים. הם עדיין מליחים ואינם ראויים לשתייה, אבל טובים להשקיה.

א' דותן: מתוק איננו רק 'בעל סוכר'. יש לו גם שימוש מטאפורי. ראו למשל "וימתוק האור וטוב לעינים" בקהלת.

ע' אורנן: לפני שאגיע לעיקר דבריי, אני רוצה להעיר על מצת או מצת. ראשית, לאור הדיון הקודם אני שמח לקרוא שמצת הוא במשקל מכשירים. שנית, בשני מילונים – מילון ההווה ומילון רב-מילים – נאמר במפורש שמצת ולא מצת היא הצורה הרווחת בציבור. ואם כך, שוב לאור הדיון הקודם על המליאה לקבל את מצת.

חשוב לי מאוד להסביר למליאה מדוע ההצעה קונוט ל-quantize אינה נכונה. מדובר בפועל גזור-שם שנוצר מסחיטת שורש מן הפועל האנגלי to quantize, הגזור מן המילה קוואנט. מבדיקה שלי כיצד העברית החדשה סוחטת שורשים משמות עולות שתי אפשרויות. במקרים מעטים אפשר לוותר על אחד העיצורים. למשל, ממצב-רוח נגזר מצוברח. המ"ם נתפסת כמ"ם הבינוני של בניין פועל, ובמקום חמישה עיצורים שורש נותרנו עם ארבעה: צבר"ח. הפעלים יהיו צבר"ח, צבר"ח וכיו"ב; במונחי כימיה נמצא אל"ם, אל"מום. השורש המרובע אל"ם נסחט מאל"מים, בהשמטת ה"ו"ד העיצורית. אך ברוב המקרים כל העיצורים נמצאים, אפילו מדובר בשורש בן חמישה עיצורים, כמו סנפרן, טלגרף, פרקלט. במקרים אלו השאלה היא אם תבוא התנועה אחרי העיצור הראשון או השני. התשובה לשאלה טמונה בלעז. מאחר שב-synchronize התנועה הראשונה באה אחרי העיצור הראשון, זה מקום התנועה גם בפועל העברי סנפרן, וכן בפועל טלגרף הגזור מטלגרף; מצד שני מאחר שבפרקליט התנועה הראשונה באה רק אחרי העיצור השני, הפועל הנגזר הוא פרקלט. זאת גם הסיבה להכפלת העיצור האחרון בפועל פלרטוט. בשם העצם פלרט יש רק ארבעה עיצורים, ומאחר שהתנועה הראשונה

באה אחרי העיצור השני, לא יכול היה להיווצר הפועל פִּלְרֵט. כדי לפתוח את הפועל בצרור של שני עיצורים נדרשים חמישה עיצורי שורש, ועל כן ההכפלה. בהבינו זאת, אפשר לבדוק את הצורות שלפנינו. מאחר שהן נגזרות מהשם קוואנט, שם בן ארבעה עיצורים הפותח ברצף שני העיצורים קו, טבעי שדינן יהיה כדין הצורות שנגזרו מפִּלְרֵט. כלומר שלארבעת העיצורים יתווסף עיצור חמישי על ידי הכפלת הטי"ת כדי שגם הפעלים הנגזרים יוכלו לפתוח ברצף שני העיצורים קו. מכאן אפשר להבין את שם הפעולה המשמש קוֹנְטוּט וצורות כגון מְקוֹנְטוּט. הצורות המוצעות קוֹנְטוּט, קוֹנְטוּט וכיו"ב מלאכותיות וצריך לדחות אותן. לא נכון לשים תנועה בין שני העיצורים הראשונים.

ר' גדיש: הבעיה איננה בצורה קוֹנְטוּט אלא בצורות דוגמת הבינוני הסביל מְקוֹנְטוּט. איך תנוקד המ"ם? בסגול? ברגע שמציבים צרור עיצורים בראש הבסיס, נוצרות צורות שהדקדוק העברי אינו מכיר אותן. ועד המינוח היה מודע להן ולשימוש בהן, אבל חיפש פתרון המתיישב עם הדקדוק, והצעתו התקבלה על דעת האנשים שהאד' טריינין נועץ בהם.

ע' אורנן: תוספת מ"ם הבינוני בצורת הסביל מְקוֹנְטוּט יוצרת רצף של שלושה עיצורים. לפי חוקי ההגה של העברית החדשה, צרור כזה מתבקע על ידי הכנסת תנועה אחרי העיצור הראשון. לפיכך צריכה המ"ם להיות מנוקדת בסגול. זאת דרך הלשון. וגם אם צורות כאלה לא התקיימו בעבר והן מחידושי העברית בתימינו, אין לחשוש מהן.

י' עופר: אני רוצה לציין שגם הצורות קוֹנְטוּט וקוֹנְטוּט חריגות מבחינת תורת ההגה הקלסית: וי"ו עיצורית אחרי i ו־u יוצרת לכאורה דר־תנועות שהעברית אינה מורגלת בהן. לדעתי אין בכך כדי לפסול את הצורות המוצעות, אבל חשוב לדעת זאת כשבאים לאשרן.

א' טריינין: תורת הקוואנטים חשובה מאוד בפיזיקה, וכמראה כשנדרשתי לגזור פועל מן השם קוואנט שפירושו 'מנה', נהגתי לומר לעשות קוואנטיזציה או לקוונטט, אבל שתי האפשרויות היו מסורבלות. כשבתחילה עלה בישיבת הוועדה הרעיון לקוונט, הוא נשמע לי משונה. אבל התרגלתי אליו במהירות. הוא שומר בעיצוריו על הקשר לקוואנט, הוא נוח לשימוש, וחשוב לציין שגם חבריי בפיזיקה ובכימיה פיזיקלית קיבלו אותו בהתלהבות.

מ' בראשר: אם אין הערות נוספות, נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד המְתָקָה, הַתְּפִלָּה - 14

בעד המְתָקָה בלבד - 0

הוחלט: המְתָקָה, הַתְּפִלָּה (וכן המונחים הנגזרים, כגון מים מומתקים/מותפלים).

בעד מַצָּת - 6

בעד מַצָּת - 8

הוחלט: הצורה מַצָּת מבוטלת.

[הערת העורך: החלוקה בין מַצָּת ומַצִּית דורשת בירור].

בעד הצעת הוועדה לשורש מרובע קְנֻט, קְנֻט וכיו"ב - 13

בעד הצעת אורנן לשורש מחומש קְנֻט, קְנֻט וכיו"ב - 2

הוחלט: קְנֻט, קְנֻט, מְקַנֵּט (quantization, quantize, quantized).

מ' בר-אשר: מאחר שעל סעיפים 7, 8, שהובאו לאישור המליאה, לא קמו מערערים, הם מתאשרים מאליהם.

אושר: יְשׁוּם, הַקְלָה (application); מְעוֹנֵעַ [קרון ניד] (caravan).

ה. ענייני דקדוק: נסוג; זג

1. נטיית פועלי ע"ו-ע"י: תוספת לנטיית נְסוֹג הצעת הוועדה: לצד הנטייה נְסוֹגוֹתִי נְסוֹגוֹתֶם וכיו' מותרות גם הצורות בלא תנועה חוצצת: נְסַגְתִּי נְסַגְתֶּם וכיו'.

רקע

בדיון על נטיית הפועל בגזרות ע"ע וע"י-ע"י בישיבת המליאה רסה (כ"ז באדר התשס"ב, 11 במארכ 2002) הוחלט כי נטיית פועלי ע"ו בבניין נפעל דוגמת נְסוֹג תהיה רק בתנועה חוצצת, כגון נְסוֹגוֹתִי, נְסוֹגוֹתֶם. לעומת זאת בפעלים דוגמת נְאֻן הוחלט שהנטייה תהיה בלי תנועה חוצצת, כגון נְאֻנְתִּי, נְאֻנְתֶּם.

ועדת הדקדוק נדרשה לחוסר התאימות בין שתי ההחלטות (הבולט במקרים שאותו פועל משמש בשתי הדרכים, כגון נְדוֹן ונְדוֹן: נְדַנְתִּי אבל נְדוֹנְתִּי [ולא: נְדַנְתִּי]).

מאחר שהנימוק העיקרי לפסילת צורות כגון נְסַגְתִּי - כי בדרך כלל לא תימצא בלשון המקרא תנועות o ארוכה מיסודה בחברה סגורה ומוטעמת - התברר כלא נכון, וצורות כגון נְאֻנְתִּי אושרו במליאה כדרך המלך בנטיית נְאֻן, החליטה הוועדה להתיר את נטיית הפעלים כגון נְסוֹג בלא תנועה חוצצת אף שצורות כאלה אינן מתועדות במקורות.

2. זג - השמטתו מכלל ט(ז) (3) מכללי הקמץ

רקע

השם זג בא בכלל ט(ז) (3) מכללי הקמץ בין שמות שצורת הנפרד שלהם בקמץ ונטייתם בפתח ודגש (נְגִים, זְגִי) - לצד שמות כגון אשנב, חרצן, ים, עקרב, צב, רענן, שנהב, תם. כללי הקמץ נדונו במליאת האקדמיה לראשונה בשנת תש"ך. בסיכום ההחלטות - כפי שהן באות בראש כרך ז-ח (תש"ך-תשכ"א) של זיכרונות האקדמיה - באה בכלל (ג1) (ג) בכללי

הקמץ (זה היה סימנו המקורי של הכלל) רשימה סגורה של שמות שהקמץ נמצא בהם בנפרד אך נטייתם בפתח ודגש. השם זג נכלל בכלל זה - לצד השמות צב, צו, קו, תם, עקרב ואחרים. אולם כשהכלל חובא לדיון במליאה לא הייתה הרשימה סגורה, והשם זג לא הופיע בה (שם, עמ' 154).

נתונים (מן המקורות ומן המילונים):

השם בא פעם אחת במקרא (בטעם מפסיק - טפחא): "מחרצנים ועד זג לא לאכיל" (במדבר ו, ד).

בלשון חכמים מצינו גם זג, למשל: "לא ימכור אדם את תבנו ואת גפתו ואת זוגיו" (מעשרות ה, ד); בבבלי בניקוד הרב עמר - בקמץ: "אמר רבא אכל זג לוקה שתים" (בבלי פסחים מא, ע"ב).

המילונים קושרים את השם לשורש זג"ג, ונחלקים בניקודו: זג - בריהודה, כנעני, רב-מילים; זג - אבר-שושן, מדן, החווה.

שלא כשמות חד-הברתיים אחרים מגזרת הכפולים שצורת הנפרד שלהם קמץ, כגון ים, צב, תם, השם זג אינו מסתיים בעיצור שפתי.

לאור הנתונים האלה החליטה הוועדה כי השם זג ינוקד בפתח גם בצורת הנפרד - זג זגים זגז - ויוצא מן הכלל האמור. ניקוד צורת היסוד בפתח - על בסיס שיקולים דקדוקיים, שלא על פי המצוי במקרא - דומה להחלטת האקדמיה על הצורה שד (אף שבמקרא שד).

ר' גדיש: בשלהי הישיבה שדנה בנטיית פועלי ע"ו וע"ע קיבלה המליאה נטייה שונה עד מאוד מזו שהציעה ועדת הדקדוק לפעלים דוגמת נזון בגופים ראשון ושני: נזנתי, נזנת וכיו"ב. לאור ההחלטה הזאת בפעלים שבנטייתם פ' הפועל דגושה נראה כי אין עוד טעם לפסול צורות מעין נסגתי, נסגתי, השגורות בפי דוברים רבים אך אינן עולות בקנה אחד עם הנטייה הקלסית של הפעלים האלה נסוגתי, נסוגתי וכיו"ב. ועדת הדקדוק והמזכירות המדעית מבקשות אפוא לקיים את שתי אפשרויות הנטייה זו לצד זו: נסוגתי, נסגתי.

מ' ברי-אשר: למעשה הישיבה הקודמת הכשירה את העיקרון, ומכוח נזנתי אנו מתבקשים כעת לאשר את נסגתי.

הצבעה

בעד נסוגתי, נסגתי וכיו"ב - 13

בעד נסוגתי בלבד - 3

הוחלט: לצד הנטייה נסוגתי נסוגתי נסוגתי וכיו"ב מותרות גם הצורות בלא תנועה חוצצת: נסגתי נסגתי נסגתי וכיו"ב.

מ' ברי-אשר: אנו עוברים לדון בזוג. הצעת הוועדה היא להעבירו מרשימת השמות החריגים שניקודם בנפרד בקמץ ונטייתם בפתח ודגש, שמות דוגמת ים וצב הנחתמים בעיצור שפתי, לרשימת השמות שגם צורת הנפרד שלהם מנוקדת פתח, כמו תג, פף ושמות רבים אחרים מגזרת הכפולים.

א' דותן: אני תומך בהצעת הוועדה. מלכתחילה היה ראוי זג להינקד בפתח. ניקודו בקמץ מבוסס על היקרות יחידה במקרא שבה זג בא בטעם במעמד מיוחד – טפחא במקום זקף, כלומר טעם מפסיק.

י' עופר: כתב על כך ישראל בן-דוד [צורות הקשר וצורות הפסק בעברית שבמקרא, ירושלים תשנ"ה, עמ' 316 והערה 16]. לדבריו כבר הציע ילון שזג הוא צורת הפסק של זג. אפשרות אחרת עולה לדעתו מן ההשוואה אל זג בלשון חכמים: הצמד זג – זג כמוהו כזוגות מילים אחרות שבהן מתחלף החולם בקמץ בצורת ההפסק, כגון קטן – קטן.

הצבעה

בעד זג, זגים – 10

הוחלט: השם זג ינוקד בפתח גם בצורת הנפרד – זג זגים זגים. השם יוצא מכלל טז מכללי הקמץ.

[הערת העורך: בישיבה רעא נוסף השם לרשימת הדוגמאות של כלל א בכללי הפתח.]

1. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

1. תוספת לכלל יז בכללי הקמץ (משקל מפעלה, תפעלה) לשון הפתיח של הכלל: בשמות ממשקל מפעלה, תפעלה נטיית היחיד היא בדרך כלל על דרך הסגוליים. בדוגמאות לכלל באים שמות במשקל מפעלה מן הגזרות (מפלה, מצבה, מודעה). ואולם במשקל מפעלה גם כמה שמות שלא מן הגזרות, כגון ממלכה, מלתעה. התחלטה: לצד המשקלים הבאים באות עבה יצוין בסוגריים משקל מפעלה, ובדוגמאות יובא גם חשם ממלכה ממלכת.

2. תוספת לכלל ד מכללי החולם: שמשם, שמשמין בכלל ד מכללי החולם, הדין בחולם חסר הבא בשמות מלרעיים בהברה האחרונה ומשתנה בנטייה לקיבוץ, כגון חק חקים, יוער כי בשם שמשם החולם החסר משתנה בנטייה לשווא (שמשמין וכיו"ב). כן יוער על העדות במקורות חז"ל לניקוד השם בצירי (בהברתו השנייה).

רקע

הצורה שמשם ונטייתה שמשמין באות כך במילון החיסטורי ובמאגר המונחים של האקדמיה. בכללי נטיית השם אין לשם זה אח ורע בצורתו, ועל כן יש לשלבו בכללי החולם. בלשון חכמים ניקודים וכתבים שונים. למשל, בכ"י למשנה: שמשמים (שביעית ב, ז), שמשמין (נדרים ו, ט), שמשם (טבול יום א, ה); בכ"י פ"ב: שמשם (שם); בתוספתא: שומשמין (נדרים ג, א), שומשום (מנחות יב, ט); בספרא (כ"י ואטיקן 66): שמשמים (אמור יג, א).

3. צירי לפני ג', ית, וות, זָה, יות: תיקון ותוספת הערה לכלל יב בכללי הצירי א. נוסחו החדש של הכלל (התוספות באות בהדגשה):
 שמות שהצירי בא בהם לפני הסימות ג', ית, וות, זָה – הצירי מתקיים בנטייתם. למשל: חֲבָרִי חֲבָרִיִּים, הַמְּשָׁכִי הַמְּשָׁכִיִּים; שְׁאֲרִית שְׁאֲרִיתִים; חֲבָרוֹת חֲבָרוֹתִים; כְּנַסְיָה כְּנַסְיָהוֹתִים. כן הצירי מתקיים לפני הסימות יות (הבאה בשמות מופשטים הגזורים משמות בסימות ג'). למשל: (הַמְּשָׁכִי) הַמְּשָׁכִיּוֹת, הַמְּשָׁכִיּוֹתִים.

ב. לכלל תתווסף ההערה הזאת:
 תן דעתך: בשמות בעלי סימות הגזורים משמות שיש בהם צירי שאינו מתקיים בנטייה – יבוא שווא (או חטף) במקום הצירי. למשל: (מועצה) אֲזוֹרִית (מן אָזוֹר), דוֹבְרוֹת (מן דוֹבֵר), טַפְּשֵׁי, טַפְּשׁוֹת (מן טַפֵּשׁ), לְבָבִי (מן לֵבֵב), (רב-)מוֹקְדִי (מן מוֹקֵד), (לוח) מְלַבְּנִי (מן מְלַבֵּן), (תלת-)מְמַדִּי (מן מְמַד), מְסַגְּרָה (מן מְסַגֵּר), עֲדָתִי (מן עֲדָה); אבל שְׁמִי שְׁמִיִּים (מן שָׁם, ראה לעיל ביוצאים מכלל ח), כְּתִפְיָה כְּתִפְיָהוֹתִים (ראה לעיל כלל 2).

רקע

לשון כלל יב
 שמות שהצירי בא בהם לפני הסימות ג', ית, וות, זָה – הצירי מתקיים בנטייתם. למשל: חֲבָרִי חֲבָרִיִּים, שְׁמִי שְׁמִיִּים; שְׁאֲרִית שְׁאֲרִיתִים; חֲבָרוֹת חֲבָרוֹתִים; כְּתִפְיָה כְּתִפְיָהוֹתִים. כן הצירי מתקיים לפני סימות יות (הבאה בשמות מופשטים הגזורים משמות בסימות ג'). למשל: (שְׁמִי) שְׁמִיּוֹת.

ועדת הדקדוק החליטה לשנות מעט את הדוגמאות המובאות בכלל (סעיף א לעיל). כן הוחלט לחוסף לכלל הערה (סעיף ב לעיל: "תן דעתך") המרחיבה את העיקרון שנקבע בהערה דומה בכלל יז, העוסק במשקלים מְפַעֵל, תְּפַעֵל, וזה לשונו:
 בשמות בעלי סימות הגזורים ממשקל מְפַעֵל אין הצירי מתקיים. למשל: (לוח) מְלַבְּנִי, (רב-)מוֹקְדִי, מְסַגְּרָה.

הערה נקודתית זו בכלל יז תבוטל בעקבות החלת העיקרון האמור בה בכלל יב על כל השמות בעלי הסימות הגזורים משמות שהצירי שבהם מתבטל בנטייה.

4. משקל פְּעִיל/פְּעִיל – תוספת לכלל (סעיף 2.1.3 ביהחלטות בדקדוק) השם פְּפִיר יתווסף לחריגים לכלל הקובע שהשמות שאפשר לחוסף עליהם סימות לנקבה שקולים במשקל פְּעִיל. רשימת החריגים הקיימת: אָוִיל, גְּבִיר, קְסִיל, נְצִיב, חֲזִיר. [הערת העורך: בישיבה רפג, עמ' 239–247 להלן, שונה הכלל ובטלה התוספת.]

5. הבלעת הנו"ן או קיומה בפועלי פ"נ – שינויים והשלמות (סעיף 3.3.1 ביהחלטות בדקדוק) א. ס"ק ה: צורות ציווי בבניין קל הנוסח החדש של הסעיף:

בצורות ציווי ממשקל פְּעִיל הנו"ן בדרך כלל מקוימת (למשל: נְטֵשׁ, נְקֵם). כשהנו"ן נבלעת בצורות העתיד, קיימות גם צורות בלי נו"ן (למשל: טֵל, פֵּל).

בצורות ציווי ממשקל פְּעִיל הנו"ן בדרך כלל חסרה (למשל: טַע, טַע). ואולם כשהנו"ן מתקיימת בעתיד, קיימות גם צורות בנו"ן (למשל: נְבַח). בפועלי ע' הפועל גרונית הנו"ן מתקיימת תמיד (למשל: נְהַג).

בפעלים שלי הפועל שלהם יו"ד, הנו"ן מקוימת. למשל: נְטָה, נְשָׂה.

במקרא יש נְטַעו ופעם אחת נְשָׂא (כנגד שָׂא בכל המקומות האחרים)

רקע

הנוסח חקיים:

בציווי של בניין קל הנויין מקוימת כשהעתיד הוא במשקל יפעל, והיא חסרה בעתיד במשקל יפעל. למשל: נטש, נקם, אבל: טע, טע. צורות הציווי זר, טל, פל כשרות גם בלי נויין.

במקרא יש נטעו ופעם אחת נשא (כנגד שא בכל המקומות האחרים). ניסוח זה חסר. למשל, לא ניתנה בו הדעת על פעלים במשקל יפעל שעי הפועל שלהם היא האחייע ונוטים בעתיד בקיום הנויין בלבד, כגון ינאם, ינהג. הוא הדין לפעלים השייכים גם לגזרת ליי, כגון יטה, שצורות הציווי שלהם מקיימות את הנויין (נטה). בדיון בוועדה הוחלט להדק את הקשר בין העתיד לציווי, וכך אם בעתיד יפעל צורה המקיימת את הנויין אפשרית, כגון ינבח (לצד יבח), אפשרית גם צורת ציווי בעלת נויין – נבח (לצד בח).

כדי לדעת אם צורה בקיום הנויין אפשרית או לא, יש לעיין ברשימה הבאה בסיק ב; וזה לשונו:

הפעלים בגזרת פיני מותרים בקיום הנויין [- -], להוציא הפעלים המנויים לחלן, שחחבלעה בהם היא הכרח.

ואלה הפעלים בהבלעת הנויין (פועלי בניין קל נזכרים כאן בזמן עתיד): בניין קל: גה, גע, גש, דח, זל, יטה, יטל, יטע, יסע, יבח, יפל, ישא, ישל, ישק, יתד, יתן (וכן: יתן). [---]

ב. סייק ג: פעלים בהבלעת הנויין הנבדלים במשמעם ממקביליהם בעלי הנויין הנוסח החדש של הסעיף (השינוי בא בהדגשה): הנויין מתקיימת בפעלים כגון הנביט, הנגיד, הנסיק (מסוק וכד'), הנפיק, שנתייחדה להם משמעות שונה ממקבילותיהם שבהבלעת הנויין (הביט, הגיד, הסיק, הפיק).

רקע

הכלל חקיים מונה רשימה סגורה של פעלים, וכבר ידוע על פעלים שלא נכללו בו: הנגיש (במונחי תחבורה נקבע הנגשה), הנביע. כן ייתכן כי בעתיד ייווצרו פעלים נוספים מעין אלה. לסעיף נוספה אפוא המילה כגון, וכך הפעלים הנזכרים בו הם בבחינת דוגמאות ולא רשימה סגורה.

ג. סייק ד: חריגים בכלל על קיום הנויין בפעלים שעי הפועל שלהם היא אחייע יוער על היוצאים מן הכלל נחם, נחת.

6. פועלי עייע, עיי-עיי – הבהרה ותיקון טעות
א. למבוא לגזרת עייע תתווסף הבהרה שעניינם של הכללים בהסדרת הנטייה על דרך הגזרה. זאת כדי שלא יתקבל הרושם שדרך המלך בגזרה זו היא נטיית הפעלים על דרך הכפולים ולא על דרך השלמים, ושצורה כגון מדותי עדיפה על מדדתי.

ב. בהערה לדוגמאות הנטייה לגזרת עיי-עיי בבניין נפעל נפלה טעות בניקוד. התיקון: תסוּגְיִנָה, תסוּגְיִנָה (כצורות אפשריות לצד תסוּגְיִנָה, תסוּגְיִנָה) ולא כפי שנוקד (תסוּגְיִנָה, תסוּגְיִנָה).

7. תרטום (יאף)
השם תרטום במשמע יאף, יחוסים (ברבים: תרטומים וכיו"ב) ייבדל מן השם תרטום במשמע יקוסים (ברבים: חרטמים וכיו"ב) בניקוד ובנטייה.

הערה: ההחלטה חלה גם על שמות נגזרים, כגון תְּרֻמָּה, תְּרֻמָּה (בעלי חיים), תְּרֻמָּה (בעל חיים וצמח), תְּרֻמָּה.

רקע

במילון ההיסטורי ובמאגר המונחים של האקדמיה חרטום גם למשמע 'אף'. המילונים אבן-שושן, כנעני, החווה, רב-מילים מבחינים בין חרטום ('קוסם'; ברבים חרטומים - כבמקרא) ובין חרטום ('אף'; ברבים חרטומים); בריהודה: חרטום, חרטום. בכ"ק למשנה תְּרֻמָּה (תמיד ד, ג); בארמית חרטומא; בערבית חִרְטָם, חִרְטָם.

8. אָגָס

ניקוד השם אגס ונטייתו הם אָגָס אָגָסִים אָגָסִי - כעולה מן המילון ההיסטורי ומאגר המונחים.

רקע

במילון ההיסטורי ובמאגר המונחים של האקדמיה למן תר"ץ הערך הוא אָגָס. אָגָס - רק במונחי הטלפון מתרפ"ט. אולם על ניקוד זה החליטה גם ועדת הדקדוק בשנת 1971 (בקמץ מתקיים).

במשנה: בכ"ק אָגָסִים, אָגָסִין (כלאים א, ד; מעשרות א, ג); בפ"א אָגָסִין, אָגָסִין. במילונים: אָגָס - אבן-שושן, כנעני, מדן, החווה, רב-מילים; אָגָס - בריהודה; אָגָס, אָגָס - גור.

בערבית: אָגָס או אָגָסִי.

ועדת הדקדוק ביכרה את הצורה הדגושה ואת הנטייה בקמץ מתקיים, כלומר אָגָס (כמו טָגָס) במשקל פָּעַל ולא במשקל אָפְּעַל - הואיל ונראה שהנו"ן בערבית איננה מקורית, אלא תוצאה של היבדלות (נו"ן דיסימילטורית).

9. חָלָא, חָלֹא

בחוראת 'חָלָא' אפשרי ניקוד התיבה בחולם חסר (חָלָא) או בחולם מלא (חָלֹא). הערות:

א. מן החלטה עולה שבכתיב חסר הניקוד אפשרי הכתיב בלא וי"ו (חָלָא) או בווי"ו (חָלֹא).

ב. חָלָא כמילת שאלה (כגון "חָלָא כו'") ניקודה תמיד בחולם חסר, והיא נכתבת בלי וי"ו.

רקע

לעומת הכתיב החסר במרבית החיקריות של לא במקרא (כתיב מלא רק בכ-40 מקרים, היינו בפחות מאחוז אחד מן החיקריות), הכתיב חָלֹא רגיל במקרא (141 מקרים, שהם למעלה ממחצית החיקריות [הכתיב חָלָא 128 פעמים]). יש שהכתיב תלוי בקורפוס: בשמואל תמיד חָלֹא; בדברי הימים תמיד חָלָא.

אף שמקובל לפרש את התיבה כהרכב של לא והי"א השאלה, פירוש זה אינו מתיישב עם מסורת השומרונים, ונראה שזו מילת קריאה שאינה קשורה קשר של מוצא אל מילת השליה, אלא אל חָלֹ, אָלוּ, אָרוּ ברובדי הארמית השונים.

החלטת ועדת הדקדוק מאפשרת את ניקודה חן על פי הגיזרון העממי חן על פי הגיזרון המדעי.

מ' בר-אשר: חלקה השני של ההודעה למליאה מטעם ועדת הדקדוק מתאשר מאליו, ובכך ננעלת הישיבה.